

koncept i mogućnosti razvitka otočne poljoprivrede

josip defilippis

split, hrvatska

"Nacionalni program razvitka otoka", kao stratejski plan hrvatske vlade, zalaže se za razvitak poljoprivrede kao jedne od temeljnih gospodarskih djelatnosti na otocima. Autor razrađuje koncept razvitka otočne poljoprivrede, razlaže mogućnosti njezine realizacije te predlaže instrumente i mjere za njezino poticanje. Poljoprivreda nije autonomna gospodarska grana. Ona je čvrsto urasla u prirodnu sredinu i gospodarsku strukturu te je ovisna o socioekonomskom stupnju razvitka i njegovim promjenama. O toj integracijskoj i složenoj sredini valja voditi računa kada se postavlja koncept razvitka i govori o mjerama za njegovu realizaciju.

primljeno svibnja 1997.

1. koncept razvitka otočne poljoprivrede

—> Koncept razvitka otočne poljoprivrede trebao bi se temeljiti na nekoliko osnovnih pretpostavki:

- na mogućnostima optimalne valorizacije prirodnih uvjeta na otocima u granicama "održivog razvitka",
- na potražnji onih proizvoda što ih otočna poljoprivreda proizvodi ili može proizvesti za potrebe otoka, države i izvoza,
- na mogućnostima poticanja gospodarskog razvitka pa time i poboljšanja ukupnih životnih uvjeta na otocima, te na
- posrednom ili neposrednom doprinosu gospodarskom razvitku Hrvatske, optimalnom iskorištenju svih njenih resursa te skladnijem prostornom razvitku republike.

Ovaj koncept razvitka realizirat će obiteljska otočna gospodarstva. Prema ustavnim odrednicama, otoci su područje posebne državne brige te će država preko svojih institucija, razvojnom politikom i mjerama posebno poticati njihov naopredak.

2. potrošnja i plasman proizvoda

(1) Za dva najznačajnija poljoprivredna otočna proizvoda - vino i ulje - postoji ustaljena potražnja i njihov je plasman, uglavnom, osiguran.

Vino ima tri tržišta: lokalno - za otočno stanovništvo i otočni turizam, za područja kontinentalne Hrvatske i za izvoz. Ne podcjenjujući niti zanemarujući ni jedno od njih, turističkoj potražnji trebalo bi posvetiti daleko veću pažnju. Vino je otočni proizvod pa bi po njemu i otok trebao biti prepoznatljiv, a takvo bi vino trebalo biti sastavnim dijelom turističke ponude. Kad se turisti upoznaju s otočnim vinom ono može otvoriti mogućnost izvoza u zemlje iz kojih turisti dolaze. Stroga orijentacija na kakvoći i osebnosti trebala bi umanjiti eventualne hirove tržišta.

Ulje čini sastavni dio bilance jestivih biljnih ulja i u načelu ne bi trebalo biti problema s njegovim plasmanom. Dodatna promocija njegovih dijetetskih vrijednosti mogla mi među turistima, a i domaćim potrošačima, pobuditi još veći interes. Od drugih voćnih vrsta, višnja-maraska gotovo sva odlazi u izvoz, a smokva je još uvijek slabo komercijalizirana, te bi trebalo poraditi oko organizacije njene prerade i prikladne komercijalizacije. Bademi, agrumi i kivi u pravilu ne bi trebali imati problema s plasmanom. Od stočarskih proizvoda važan je ovčji sir i janjetina, - s njima nema većih problema s plasmanom, čak da je i proizvodnja veća. Šteta što nema prikladne proizvodnje kozjih sireva iako za to postoje svi osnovni uvjeti.

(2) U vrijeme turističke sezone potražnja poljoprivredno-prehrambenih proizvoda na otocima nekoliko se puta povećava. Otočna poljoprivreda dosta skromno sudjeluje u podmirenju tih potreba. Opskrba voćem i povrćem mogla bi biti mnogo bolja osigura li se dovoljno vode. Bez vode za navodnjavanje nema ljetne proizvodnje. Turistička tražnja na otocima i dalje će se opskrbljivati negdje s kontinenta i trajektima dovoziti na otok, a to će, dakako, utjecati na osjetno povećanje cijena, iako postoje potencijalne mogućnosti da se ta proizvodnja osigura na otocima.

(3) Različita zagađenja ljudske hrane sve su očitija i javnost je sve više svjesna i osjetljiva na taj problem. Sve se više govori o proizvodnji i potrošnji "zdrave" hrane, pa se i epitet "zdrava" sve više upotrebljava u marketinškom predstavljanju. Pogotovu toga ima u zapadnim razvijenim zemljama iz kojih nam i dolazi najveći dio turista.

Otoci, kao izolati, pogodne su sredine za proizvodnju nekontaminirane hrane. Na otocima se njihova proizvodnja i promet dadu najlakše kontrolirati. "Zdravi" proizvodi jednim bi dijelom mogli ići direktno na tržište s oznakom kvalitete. Drugim dijelom, ti bi proizvodi mogli biti plasirani otočnim hotelima i restoranima za pripremanje "zdrave" hrane što bi i njima samima moglo korisno poslužiti. Kada bi bila organizirana proizvodnja nekontaminirane hrane i njena kontrola, "zdrava hrana" bila bi dio (poseban vid) turističke ponude otočnih restorana, hotela pa i čitavih otoka.

3. proizvodna struktura otočne poljoprivrede

Dosadašnja izlaganja upućuju da nema nikakvih potreba mijenjati postojeću tradicionalnu poljoprivrednu proizvodnu strukturu. Ne treba očekivati ni inzistirati na značajnijem kvantitativnom povećanju proizvodnje. Naravno da povećanje ne treba isključiti za neke proizvode, na nekim otocima ili lokacijama, ukoliko za to postoje tržišni preduvjeti. Međutim,

najvažnije je ustrajati, svim raspoloživim mjerama, na kvaliteti proizvodnje pa time i na prepoznatljivosti otočnih proizvoda. Mi ovdje dakako govorimo općenito za sve otoke, ali je svaki je otok poseban "svijet" sa svojim posebnim potrebama i mogućnostima koje treba pojedinačno istražiti i valorizirati.

U vinogradarstvu treba tražiti mogućnosti kako zaustaviti daljnji pad površina i proizvodnje. Pri novosadnji valja se strogo pridržavati sortimenta koji je rejonizacijom vinogradarstva za taj otok ili lokalitet predviđen. U tom cilju treba organizirati rasadničku proizvodnju koja će osigurati preporučene sorte kvalitetnih sadnica.

Uvažavajući postojeće vinarske kuće bivšeg društvenog sektora, potičući njihovo bolje opremanje, bilo bi korisno pomagati izgradnji i opremanju "malih" vinarija, skromnijih preradbenih kapaciteta kako u privatnom tako i u zadružnom vlasništvu. Pojava i rad ovih manjih vinskih kuća trebala bi suzbiti svaki pokušaj monopolskog ponašanja "velikih" prerađivača. Cilj je poticati i dobivati kvalitetne proizvode ali, isto tako, i borba za bolji odnos prema vinogradarima i proizvođačima grožđa.

Sva otočna vina treba maksimalno finalizirati na samim otocima nastojeći da odu s otoka kao gotov i prepoznatljiv otočni proizvod. Ona moraju sva nositi oznaku "zaštićenog porijekla". Svako je vino proizvod svog otoka čak i otočnog lokaliteta, i ono taj otok u stanovitom smislu predstavlja. Treba pružiti mogućnost i poticati "malim" vinarijama i poticati ih da prezentiraju to bogatstvo kvalitete izražene u raznim tipovima vina. To bi trebalo obogatiti ponudu otočnih (i hrvatskih) vina. Naravno, nužno je na svakom otočnom vinogorju osigurati efikasnu kontrolu proizvodnje (od sadnice i sadnje do flaša i prometa vina) prema važećim propisima. I to je garancija kvalitete!

Maslinarstvo, po površinama koje pokriva i po proizvodnji koju daje (i može dati), čini svakako značajnu proizvodnju otoka. Tri su tipska modela maslinika na otocima moguća.

- poboljšani ekstenzivni (tradicionalni) model na površinama koje se ne mogu, ili teško mogu, obrađivati mehanizacijom ako se uz masline uzgajaju ovce. Tip maslinika u kojemu se ispasuju ovce široko se rabi na Cresu, po njemu je dobio i naziv "creski model", a pokazao je vrlo dobre rezultate. Osnovni preduvjet za primjenu ovog modela jesu poljski putovi kojima bi se moglo doći s traktorima na svaku parcelu.

- intenzivni uzgoj "obnovljenih" starih maslinika gdje se primjenjuju sve osnovne agrotehničke mjere.

- "novoposađeni" nasadi maslina s intenzivnom agrotehnikom.

Iako je mediteranska zemlja, u Hrvatskoj se danas po stanovniku proizvodi samo oko 0,2 litara ulja naspram 20 litara u Grčkoj, 16 u Španiji i 14 u Italiji, što sve govori kako još uvijek ni izdaleka nismo valorizirali našu mediteransku pripadnost.

Uz tradicionalne mediteranske voćne kulture - smokvu, višnju-marasku i bajam - proizvodnju kojih valja poticati, ima mjesta za širenje proizvodnje rogača i šipaka pogotovu na južnodalmatinskim otocima.

Prema nekim procjenama, na dalmatinskim otocima postoje pogodne zemljišne površine i klimatski uvjeti za uzgoj oko 4.500 - 5.000 hektara agruma (na Visu 1.000, Korčuli i Lastovu 1.000, Braču, Šolti i Hvaru 1.000, i na dubrovačkim otocima oko 500). Ta bi proizvodnja trebala u Hrvatskoj

znatno poboljšati zimsku opskrbu voćem. Korištenjem tih mogućnosti Hrvatska valorizira svoj mediteranski smještaj, i širi svoju proizvodnu strukturu na subtropske kulture. Ostaje samo problem opskrbe dovoljnom količinom vode za natapanje podobnih lokacija.

U stočarstvu će ovca zadržati dominantno mjesto to više što postoje mogućnosti širenja kvalitetnih pašnjačkih površina pod maslinama (creski model). U ovčarstvu bi trebalo ozbiljno raditi na pasminskom oplemenjivanju otočne ovce i povećanju njene proizvodnje.

Postoje mogućnosti i daleko većeg uzgoja koza. Onih u štalskom uzgoju - na vezu (2-3 u svakom domaćinstvu) i, u manjim stadima, dakako uz nužnu kontrolu. Trebalo bi poticati proizvodnju mesa (jaretine, kozetine) te kozjeg mlijeka i sireva kao specifičnih proizvoda ovog podneblja.

Ostaje problem značajnijeg udjela poljoprivrednih potencijala otoka u opskrbi turističke potražnje. U korištenju tih mogućnosti ključno ograničenje jest voda. Problem vodoopskrbe otoka prelazi okvire ovog napisa. Mi samo želimo istaknuti izuzetnu važnost vode u valorizaciji poljoprivrednih potencijala otoka i naglasiti nužnost poduzimanja odlučnih zahvata u osiguranju vode za potrebe poljoprivrede.

4. obiteljska gospodarstva kao nosioci razvitka

Jedno od osnovnih obilježja obiteljskih otočnih gospodarstava jest njihova usitnjenost. Na takvu gospodarstvu (prosječno oko 1,0 do 1,5 ha obradiva zemljišta) ne mogu se optimalno iskoristiti radni kapaciteti domaćinstva, niti može organizirati proizvodnja koje bi ekonomski učinci omogućili domaćinstvu doličan životni standard. Često se kao rješenje govori o potrebi "okrupnjavanja" posjedovne strukture i obiteljskog gospodarstva općenito. Međutim, zaboravlja se da značajnija izmjena posjedovne strukture traje i nekoliko generacija (ako se država ne umiješa prisilama). To je izuzetno spor proces kojega rezultate možemo samo dugoročno očekivati, a nama se valja prikloniti pragmatičnijim rješenjima.

Od šesdesetih godina, u jeku napuštanja poljoprivrede kao "profesije" i osnovnog zanimanja, formirao se model "mješovitoga obiteljskog gospodarstva". On je široko zastupljen uzduž čitavog sveg hrvatskoga mediteranskog područja, a na otocima obuhvaća čak 91,8% svih gospodarstava. Model je spontano nastao kao najoptimalnije rješenje u danim gospodarskim uvjetima. Jednim segmentom te "dvojne" ekonomije, radno aktivni članovi domaćinstva zapošljavaju se i od zaposlenja, osim plaće, stječu pravo na mirovinu, punu zdravstvenu zaštitu obitelji i mogućnost dobivanja kredita. U drugom segmentu modela - gospodarstvu - svi se radnosposobni članovi, svatko prema svojim fizičkim i dobnim mogućnostima, angažira na poslovima u gospodarstvu. Model omogućava maksimalno zaposlenje svih radnih kapaciteta domaćinstva (domaćica, djece, starijih, umirovljenika) i osigurava dva dohotka (iz zaposlenja i sa gospodarstva). Oba zajedno mogu osigurati doličan životni standard domaćinstva. Često se tome u turističkim mjestima dodaju i druge aktivnosti (iznajmljivanje soba, konobe, ribarstvo i sl.) što čini daljnje prihode domaćinstva.

Takav je model na otocima iskušao, pokazao se uspješnim i bio je osnova prosperiteta otočnog stanovništva. O tome svjedoče i odgovori anketiranih

u našim istraživanjima. Na pitanje "što bi preporučili mladima - čime da se bave u životu" odgovori su se strukturirali na sljedeći način:

- da se bave poljoprivredom jedino ako imaju velika i sredena gospodarstva - 13,2% anketiranih,
- da izuče zanat, da se zaposle i zadrže gospodarstvo na kojemu će i dalje proizvoditi - 65,4% anketiranih,
- da nikako ne budu poljoprivrednici - 10,5% anketiranih, i, - nešto drugo - 11,8% anketiranih.

Prema tome, čak dvije trećine anketiranih (65,4%) preporučuju ono što su sami iskušali i što se po njihovu iskustvu pokazalo uspješnim modelom egzistencije na otocima. Ovo je jako važno, jer, ako smo prihvatili koncept razvitka "mješovite ekonomije" znači da smo razvitak poljoprivrede vezali uz razvitak nepoljoprivrede. Važno, jer na taj način podržavamo diferencirani razvitak, što je za ukupno otočno gospodarstvo od izuzetne važnosti. Ne zaboravimo da je orijentacija na monokulturu vinogradarstva krajem prošlog i početkom ovog stoljeća završila demografskim slomom na otocima. Jednostrana orijentacija na turizam u zadnjih šest godina, zbog poznatih razloga, izazvala je u mnogim "turističkim otocima ili naseljima" tešku ekonomsku krizu. Ta kriza u mnogim je područjima pokrenula vraćanje poljoprivredi (maslinama, ovcama).

Važno je ovdje upozoriti, pa bilo samo u natuknicama, na temelju naših istraživanja, na neke odnose domaćinstva prema gospodarstvu:

- čak 38,5% anketiranih domaćinstava smanjilo je površine pod vinogradima, ali ih ima 10,0% koji su površine povećali, a 5,7% to kani učiniti.
- na pitanje "bi li prodali zemlju", 89,5% domaćinstava odgovara da ne bi prodali; 10,5% bi prodali samo neke parcele, a nitko ne bi prodao sve svoje zemljište;
- upitani "kada bi imali novaca gdje bi ga uložili", 48,7% anketiranih opredjeljuje se za investicije u domaćinstvo, a 27,6% za investicije u razvitak gospodarstva;
- na pitanje "bi li se mogao povećati dohodak s gospodarstva", 67,1% domaćinstava ocjenjuje da ne bi, a čak 32,9% smatra da bi mogli kada bi bili ispunjeni neki drugi uvjeti.

Unatoč vidljivih i nesumnjivih regradirajućih tendencija, nastalih uglavnom zbog depopulacije i njenih posljedica, postoje, što je ovdje važno naglasiti, i progredirajuće tendencije. Ima domaćinstava koja sade nove vinograde i šire proizvodnju, a kada bi imali novaca uložili bi ga i za druge potrebe gospodarstva i mogli bi znatnije povećati dohodak. Važan je i podatak što nitko nije spreman otuđiti svu svoju zemlju. Postoji znači jedna, ne baš sasvim beznačajna, grupa obiteljskih gospodarstava koja vidi budućnost u svom gospodarstvu. To je ona grupa koja će napredovati i "povući progres", jer će se i drugi na njihovu primjeru ohrabriti. Njima prvenstveno treba dati podršku u njihovim razvojnim naporima. Temeljem jedne smišljene (ciljane) agrarne politike i mjera, ova bi se grupa trebala ustaliti i s vremenom brojčano ojačati.

Sva ova proizvodno ekspanzivna orijentacija, kolika bila da bila, vrijedi dok postoji drugi segment "mješovitog" modela - zaposlenje. Bez zaposlenja, ekonomija gospodarstva ne može sama, u pravilu, osigurati doličan dohodak domaćinstva. Proizlazi da je osiguranje radnog mjesta - zaposle-

nja, pa kako god bilo slabo plaćeno, uvjet opstanka na gospodarstvu i (u krajnoj liniji) uvjet njegova napretka.

S vremenom će se izdvojiti jedna grupa mladih, poduzetnih domaćinstava koja će imati mogućnosti jačati svoju proizvodnju, koja će znati kako osigurati doličan dohodak. Oni će se, kao profesionalni poljoprivrednici baviti isključivo proizvodnjom na gospodarstvu, i onda će postepeno mijenjati i okrupnjavati svoju gospodarsku strukturu, iako će još zadugo, otočna poljoprivreda počivati na mješovitom domaćinstvu i njegovoj dvojnoj aktivnosti.

5. mjere agrarne politike na otocima

Agrarna politika na otocima svojim mjerama treba pridonijeti da se ovaj koncept ostvari. Otočna agrarna politika mora biti komplementaran segment ukupne politike otočnog razvitka, ali isto tako i prepoznatljiv dio cijele državne agrarne politike.

5.1. zemljišna politika

Otoci su "siromašni" zemljištem te sve mjere zemljišne politike valja usmjeriti prema očuvanju i racionalnom korištenju raspoloživih zemljišnih resursa.

(1) Imovinsko-pravni odnosi na poljoprivrednom zemljištu na otocima su izuzetno složeni i administrativno nesređeni. Radi se o skupini problema koji će se dugoročno rješavati ali ima i onih koji bi se moglo riješiti i u kraćem roku. Dugoročno, već sada treba odlučnije pokrenuti administrativne postupke za sređivanje imovinsko-pravnih odnosa i njihova racionalnoga i suvremenog vođenja (kompjuterizacije). Kratkoročno, ne dirajući u vlasništvo zemljišta, valja naći pravna rješenja koja bi omogućila da se sva neobrađena zemljišta obrade. Davanje neobrađenog zemljišta u zakup na tri godine, kako predviđa postojeći zakon, za otočne dugogodišnje kulture nije prikladno. Vinogradi i voćnjaci traju dvadesetak godina i više. Uređivanje tla, uvođenje vodovodne instalacije i opreme za natapanje i ostale nužne predradnje, dugoročne su investicije. Treba razmotriti mogućnosti dugoročnog zakupa ili druge pravne mogućnosti dugoročnog korištenja ovih (danas) neobrađenih površina.

(2) Mnoga su vrijedna poljoprivredna tla na otocima upotrebljena u razne svrhe i tako "za sva vremena" izgubljena za poljoprivredu. Postojeće zakonodavstvo omogućava prenamjenu poljoprivrednog zemljišta za neke druge svrhe uz plaćanje naknade. Na otocima nikakva naknada ne može "nadoknaditi" izgubljeno poljoprivredno tlo. Određene bonitetne klase zemljišta treba apsolutno zaštititi od bilo kakve prenamjene, bez obzira jesu li momentalno obrađena ili nisu.

(3) Mehanizacija poljoprivredne proizvodnje na otocima prvi je uvjet njezina opstanka i razvitka. Postojeća poljska mreža putova često ne odgovara ni za malu mehanizaciju. Potrebno je omogućiti da se do svake parcele, bila ona danas obrađena ili ne bila, može doći traktorom s prikolicom. To je i osnovni preduvjet da parcela bude obrađena. Radi se o osnovnom infrastrukturnom uređenju otočnoga poljoprivrednog zemljišta te i državni fondovi treba da sudjeluju u izgradnji adekvatne poljske putne mreže.

(4) U okviru zemljišne politike uključujemo i problematiku vode za potrebe poljoprivrede jer je ona, kao i zemljište, osnovni preduvjet za uzgoj određenih kultura i uvjet za intenzifikaciju proizvodnje. Bez vode nema intenzivne proizvodnje. Na otocima zapravo i nema izvora ili su vrlo oskudni. Valja se okrenuti drugim izvorima kao što su: dovod vode s kopna, izgradnja akumulacija i desalinizacija mora. Dosadašnja rješenja uglavnom su se svela na dovod vode s kopna. Daleko je manje pažnje posvećeno izgradnji akumulacija a, koliko znamo, još nema ozbiljnijeg pogona za desalinizaciju.

Izgradnji manjih ili većih akumulacija trebalo bi posvetiti mnogo više pažnje. Na svim otocima postoje pogodne lokacije koje bi se za tu svrhu dale iskoristiti. Voda bi se prikupljala dijelom kišom a dijelom iz postojećih vodovodnih sistema kada stanovništvo i turizam manje troše (noću). Kako se i ovdje radi o osnovnom infrastrukturnom opremanju zemljišta za poljoprivrednu proizvodnju, državni fondovi trebali bi sudjelovati u gradnji ovih akumulacija i vezanih sustava.

5.2. ekonomske mjere

Ekonomske mjere za stimulaciju razvitka poljoprivredne proizvodnje mogu biti razne: smanjenje poreznih obveza, regresi (na gorivo, gnojiva, i dr.), subvencije za neke proizvode ili kreditiranje bilo proizvodnje, bilo investicija u nove nasade ili pogone za preradu proizvoda. O količini i načinu odlučivat će institucije i administracija (vlade, ministarstava, županija, općina) koje direktno ili indirektno raspoložu sredstvima. Jedanput usvojen "Nacionalni program razvitka otoka" morao bi obvezivati sve sudionike u donošenju i izvođenju tih mjera, i da se pridržavaju konceptualnih programa. Načelno, dva su modela djelovanja moguća:

- prvi, pri donošenju bilo koje mjere u agraru na razini države - obavezno treba razmotriti moguće učinke tih mjera na otocima i, u skladu s poljoprivrednom strategijom otoka, odrediti za njih posebne modalitete, i
- drugi, - posebne mjere stimulacije otočne poljoprivrede. Čini nam se da investicije u primarnu proizvodnju (uređenje zemljišta, navodnjavanje, podizanje nasada) i u objekte za preradu proizvoda, a koje su u skladu sa strategijom razvitka otoka, treba pratiti kreditima po posebno povoljnim uvjetima.

5.3. zaštita otočnih proizvoda

Sve finalne proizvode otočne poljoprivrede valja vidno označiti. O tome bi trebalo donijeti poseban pravilnik. Cilj zaštite jest garancija otočne provenijencije i kakvoće proizvoda. Kontrolu otočnog porijekla već provode postojeće službe (kao za vina), ili poljoprivredna stručna služba. "Zaštita" bi imala dvostruke učinke:

- na tržištu - promociju otočnih proizvoda,
- u proizvodnji - kontrolom proizvoda poticati i garantirati kvalitetu.

Kontrola i obilježavanje proizvoda omogućava praćenje porijekla, kvalitete, količine puštene u promet i prometne tokove. Takva evidencija i kontrola pružala bi mogućnost da se proizvod oslobodi poreza na promet ili da

se subvencionira (ako se o tome donese odluka) i tako stimulira "otočna" kvalitetna proizvodnja.

5.4. intelektualna podrška poljoprivrednog razvitka

Poljoprivreda je "sudbina" otočana i otočanin mora biti osposobljen za tu proizvodnju. Potrebno je zbog toga:

- u svim višim razredima osmogodišnjih škola u nastavne programe uvesti predmet "poljoprivreda";
- organizirati (zimске) tečajeve kao oblik permanentnog obrazovanja starijih, kako o agrotehnici tako i o vođenju (upravljanju) gospodarstvom. Sve otoke bez razlike (velike ili male) treba pokriti odgovarajućom organizacijom poljoprivredne savjetodavne službe, koja bi imala obilježje javne službe i trebala bi da:
 - pruža poljoprivrednicima nužna stručna znanja preko nastave u školama, na tečajevima, predavanjima, stručnim izletima, organizirala bi i vodila ogledne nasade i sl.;
 - organizira i kontrolira proizvodnju "zdrave hrane", promiče i kontrolira proizvodnju koja će nositi oznake "otočne zaštite" te bi bila ovlaštena o tome izdavati odgovarajuće isprave.
 - trajno prati sva zbivanja u proizvodnji te nužne podatke i zapažanja redovito dostavlja nadležnim institucijama;
 - bavi se i drugim poslovima vezanim za razvitak otočne poljoprivrede.

5.5. organizacijske mjere

(1) Na razini države, u okviru rajonizacije poljoprivrede, unutar (IV) Jadranskog poljoprivrednog rajona izdvojiti "Otočni poljoprivredni podrajon". To samo za sebe nije neka mjera već, rekli bismo, konvencija koja bi mogla biti vrlo korisna u osmišljavanju i praktičkom provođenju agrarnih mjera. Onda bi se, u sklopu jedne regionalne politike poljoprivrednog razvitka Hrvatske, trebalo točno znati da su otoci posebno i specifično područje kojima trebaju i posebne mjere za napredak.

(2) Mali opseg obiteljskih gospodarstava ima u otočnoj sredini stanovite prednosti ali, isto tako, i ozbiljnih nedostataka. Nedostaci su oni klasični što proizlaze iz sitnih dimenzija gospodarstva, a odnose se na proizvodnju i pogotovo na preradu i komercijalizaciju.

Stoga je potrebna revitalizacija zadrugarstva kao kolektivnog nositelja razvitka proizvodnje. Na otocima postoji duga tradicija zadrugarstva i njegovoj obnovi i jačanju, posebice u pogledu vrednovanja izvornih otočnih vrijednosti, treba pokloniti puno pažnje. Te obnovljene zadruge, u načelu bi preuzele brigu o nabavi repromaterijala u poljoprivredi, o preradi i čuvanju proizvoda, o komercijalizaciji kao i drugim poslovima vezanim za napredak poljoprivrede i pomoć malim obiteljskim gospodarstvima u njihovoj proizvodnji.

(3) Realizacija bilo kakve smišljene gospodarske politike na otoku zahtijeva i uspostavu organiziranog sustava koji će provoditi mjere i izvještavati o rezultatima. U tom sustavu posebno bi mjesto imala i poljoprivreda kao specifičan segment otočnog gospodarstva.

5.6. poljoprivreda - segment integralnog razvitka otoka

Poljoprivreda je samo segment ukupnoga otočnog gospodarstva i življenja. Napretkom poljoprivrede dobiva ukupno otočno gospodarstvo pa se tako potiče sociokulturni i demografski razvitak otoka. U taj integralni koncept razvitka, dakle, treba uključiti i svestrano podržati razvitak poljoprivrede na jadranskim otocima.

6. zaključak

Otoci čine vrlo vrijednu ali i osjetljivu prirodnu, gospodarsku i ljudsku sredinu. Poremećaj bilo kojeg od ovih segmenata odražava se kao poremećaj ostala dva, a to vodi općoj degradaciji otoka. Poljoprivreda je stabilizirajući element svih segmenata jer je ugrađena u prirodnu sredinu, nužno čini segment diversifikacije gospodarske strukture i duboko je usađena u mentalitet i življenje otočana.

"Mješoviti" ekonomski model otočnog domaćinstva nastao je u životnoj nuždi i pokazao se uspješnim. On u sebi nosi dva "zdrava" elementa razvojnih mogućnosti: diversificiranu gospodarsku strukturu i "male dimenzije" gospodarskih subjekata, upravo prema mjeri otočnih kapaciteta. Stoga bi razvojne mjere, a među njima i agrarne, trebale poticati takav napredak na otocima.

literatura:

- Defilippis J.: Promjene u seoskim domaćinstvima otoka, Privreda Dalmacije, Split, br.10-11-12, 1991.
Defilippis J.: Tendencije i dileme razvoja sela i poljoprivrede obalnog područja, Ekonomski fakultet Split, Radovi, godina II, br.7. 1992.
Defilippis J.: Obiteljska gospodarstva Hrvatske, AG Matoš, Zagreb, 1993.
Defilippis J.: Obiteljska gospodarstva dalmatinskih otoka, Ekonomski fakultet Split, Radovi IV, br.11, 1994.
Defilippis J.: O strategiji razvoja poljoprivrede mediteranskog područja, Ekonomski fakultet Split, Mediteranski koncept gospodarskog razvitka Hrvatske, II znanstveni skup, 1995.
Defilippis J.: Poljoprivreda u razvitku hrvatskih otoka, Znanstveni skup "Susreti na dragom kamenu" 1996.

Josip Defilippis

Approach to and Possibilities of the Development of Island Agriculture

Summary

The *National Programme for Island Development*, as a strategic plan of the Croatian government, is designed to develop agriculture as one of the basic economic activities on islands. The author discusses the approach to the development of this kind of agriculture, analyzes possibilities for its realization, and suggests instruments and measures to encourage it. Agriculture is not an autonomous branch of the economy. It is closely integrated into the natural environment and economic structure of an area, and depends on social and economic development and changes. This integrated environment must be borne in mind when development is planned and measures undertaken to realize it. ●

Concept et possibilités du développement de l'agriculture dans les îles

Résumé

"Le programme national de développement des îles", en tant que plan stratégique du gouvernement croate, s'emploie au développement de l'agriculture comme l'une des activités économiques fondamentales des îles. Dans son article l'auteur élabore le concept du développement de cette agriculture, analyse les possibilités de sa réalisation et propose des instruments et des mesures pour stimuler l'agriculture dans les îles. L'agriculture n'est pas une branche économique autonome. Elle est solidement intégrée dans le milieu naturel de la région et dans la structure économique, et elle dépend du degré socio-économique du développement et de ses changements. Lors de l'élaboration de ce concept de développement et lorsqu'il est question des mesures en vue de sa réalisation, il faut tenir compte de ce milieu auquel l'agriculture est intégrée. ●